

yaz 2000

BİLGİ TOPLUMUNDA ÖĞRETMEN EĞİTİMİ

Arş.Gör. Salih Zeki GENÇ

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fak.

Bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmeler, toplumların yapısını ve hedeflerini hızla değiştirmektedir. Toplumsal kurumlar bu değişmelere ayak uydurabilmek için kendi bünyelerinde düzenlemelere gitmektedirler. Söz konusu düzenlemeler bu kurumlardan biri olan eğitim için de geçerlidir. Bu gelişmelere paralel olarak hem eğitimin genel amaçlarında hem de öğretmenin geleneksel rollerinde değişimler olmaktadır. Bilgi toplumu olmanın bu değişimleri nasıl etkilediği ve öğretmen eğitimine getirdikleri bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

Çağımız sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik değişmelerin hızlı bir şekilde cereyan ettiği ve bu değişmelerden toplumların aşırı derecede etkilendiği bir süreci yaşamaktadır. Ancak bu değişmelerin, toplumları refaha götürecektir, hayat standartlarını yükseltecek ilerlemeler olarak ortaya çıkması gerekmektedir. Toplumların sağlıklı olarak gelişmeleri her yönüyle nitelikli olarak yetiştirdikleri bireylere bağlıdır. Bu da günümüzde eğitimin önemini bir kat daha arttırmıştır.

Bugün hemen bütün toplumların problemi, bu değişmelerin aracı olarak eğitimin nasıl organize edileceğidir. Bu hususta, özellikle istenen insan tipinin belirlenmesi ve bu doğrultuda planların, programların hazırlanması ve uygulamaya konulması büyük önem arz etmektedir.

Temel toplumsal kurumlar -aile, eğitim, din, ekonomi, siyaset- geçmişte ve günümüzde toplumsal hayatı sürdüren fertlerin ihtiyaçlarını gidermek için varolmuşlardır. Her toplumda temel evrensel sosyal ihtiyaçları karşılamaya yönelik olan bu kurumların işleyiş biçimleri kültürden kültüre çeşitlilik göstermektedir (Fichter, 1996:123). Bu çeşitlilik, kültürün eğitimi; eğitimin de kültürü şekillendirmesinin tabii bir sonucudur. Bu nedenle toplumda meydana gelen her türlü değişme ve gelişmeler, bütün sistemleri etkilediği gibi eğitim sistemlerini de etkilemektedir.

salih zeki genç

Toplum dokusunun her tarafına nüfuz etmiş olan eğitim sistemlerinin, otomasyon, değişim hızındaki artış, iletişim artışı ve örgüt yapılarının değişme eğilimi, alt yapı ve toplumsal taleplerin değişimi gibi olgulardan etkilenmemesini beklemek mümkün değildir (Avcı ve Diğerleri, 1989:75). Bu olgulara ek olarak eğitim sistemlerinin bilgi toplumunun getirdiği özelliklerden de etkilendiği görülmektedir.

Bilgi Toplumunun Genel Özellikleri ve Eğitim

Bilgi toplumu olma, sanayileşmenin bir sonucu olarak toplumların yapısında önemli değişikliklere neden olmakta ve toplumları sanayileşme sürecinde gösterdikleri çabalardan daha yoğun çabalara sevk etmektedir. Bu nedenle bilgi toplumunun genel özellikleri ile eğitim ilişkisini ele almadan önce sanayi toplumunun belirgin özelliklerinden söz etmek gerekir.

Mektep-medrese tarzındaki okul sistemi, sanayileşme öncesi dini toplumların eseridir, ama bugünkü okul sistemi -program, devam, not gibi bir çok özellikleri bakımından- sanayi toplumunun ürünüdür (Ergün, 1996:192). Bu yönüyle bugünkü okul sistemi sanayi toplumunun okullarıdır ve sanayi insanını yetiştirmeye çalışıyor (Toffler, 1974:333).

Sanayileşme, Ortaçağın aile ve medreseye dayalı eğitim sistemini yıkıp kendi sistemini kurdu. Malları, bilgileri, sanatı, eğlenceyi ve hatta insanları standartlaştırdı. Oysa şimdi yeni bir toplum tipi ortaya çıkıyor. Yeni toplumu bilgiye dayalı bir sanayileşme belirliyor. Bilgi üretimi ve tüketimi artıyor. Yeni toplumun en değerli malı "İşlenmiş bilgi" oluyor. Gelecek, bilgiyi üreten, toplayan, işleyen ve dağıtanların olacaktır (Ergün, 1996:193). Artık sanayi ürünü bir malı satmak yerine bilgiyi satmak daha kârlı olacaktır. Bilgi toplumunda "bilgi" alınıp satılan, bizzat ticareti yapılan bir meta olmuştur.

Önümüzdeki on yıllarda eğitim alanında meydana gelecek değişiklikler, modern okulun, üç yüzyılı aşkın bir süre önce kitapların basılmasıyla ortaya çıkışından bu yana görülen değişikliklerden daha büyük olacaktır. Bilginin gerçek sermaye ve zenginlik yaratan başlıca kaynak haline gelmekte olduğu bir ekonomi, eğitim performansı ve eğitim sorumluluğu açısından okullara yeni ve zorlu talepler yöneltmektedir. Bilgi işçilerinin egemen olduğu bir toplum ise, sosyal performans ve sosyal sorumluluk açısından daha da yeni -ve daha da zorlu- taleplerde bulunur. Eğitimli insanın nasıl bir kimse olduğu üzerinde bir kez daha durup düşünmek zorunda kalacağız. Aynı zamanda, öğrenme ve öğretme biçimlerimiz de çok kesin ve hızlı bir

salih zeki genç

biçimde değişmektedir. Bu, kısmen öğrenme sürecine ilişkin yeni kurumsal anlayışın, kısmen de yeni teknolojilerin sonucudur (Drucker, 1994:237).

Çağdaş eğitimde zaman çok değerlidir. Bilgi sürekli patlamalar şeklinde, akıl almaz bir hızla artmaktadır. O halde, ya okullarda geçen sınırlı süre içinde bu bilgilerden çok iyi bir seçim yapılarak çocuklara verilmeli ya da bilgi ezberletme yerine bilgiyi arama, bulma ve kullanma öğretilmelidir (Ergün, 1989:113). Bununla bağlantılı olarak bilimin önemini dile getiren çeşitli görüşlerde de birikmiş bilgiden çok bilgiyi oluşturma yöntemine işaret edilmesi, bilgiyi arama, bulma, kullanma yönündeki çabalara önemli bir dayanak oluşturmaktadır.

Küreselleşme, bilgi toplumunda yükselen temel değerlerdendir. Katılımcı demokrasi ve sivil karakterler de bilgi toplumunun temel öğeleri arasında sayılmaktadır. Bu yanı sıra bilgi toplumu, sivil toplum örgütlerinin yaygın şekilde yer aldığı bir toplumdur. Bu durum, öznel gerçeklik ve çoğulcu söylemlerin benimsendiği post-pozitivizm ve bilgi toplumu arasındaki paralellik de göstermektedir.

Eğitim sisteminin, bilgi toplumunun ve küreselleşmenin gereklerine uyum sağlayabilmesi için, amaçlarının çağın ihtiyaçlarına karşılık verecek şekilde yeniden belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü bilgi toplumunda öğrenme, okulla sınırlı değildir. Bilgi toplumunun eğitim programları için belirleyici olan yanı "öğrenmenin sürekliliği" ilkesidir. Bilgi toplumunda insanlar sürekli öğrenmek zorunda kalacaklardır. Bundan dolayı okulun asıl işlevi iyi ve doğru şeyler veya çok şey öğretmek değil "öğrenme kapasitesini geliştirmek" olacaktır (Özden, 1999: 82-83).

Bu anlamda bilgi toplumu, insanın zekası ve yaratıcılığı üzerine gelişmektedir. Bu nedenle insanın birey olarak ön plana çıkması bir zorunluluktur. Çünkü, merkezi otorite daha çok makine imal ederek veya serbest piyasa ekonomisi ile üretimi arttırabilir, verimliliği yükseltebilir; ancak özgür düşünceyi yaratamaz. Bu noktada bireyin zekasına ve yaratıcılığına ihtiyaç vardır. Bundan dolayı devlet her alanda bireye özgür düşünce ve yaratıcılığın yolunu açmak zorundadır. Okullar da hem ders içerik ve sunumlarıyla hem de organizasyon ve yönetimleriyle öğrencide özgür ve yaratıcı düşünceyi geliştirmeyi amaçlamalıdır (Özden, 1999: 86).

Eğitim sadece bir takım temel beceri ve kavramların ezberi, alıştırmaya ve tekrarlama kazandırılması değil; bundan çok daha karmaşık bir olgudur.

salih zeki genç

Bireysel öğrenme, alıştırma ve tekrar programları; öğretimin ezeli hastalığı olan ezberi ortadan kaldırmaya değil bilakis desteklemeye yaramıştır. Oysa öğretimi, bilgiden sonuç çıkarma, bilginin kavranması, özel durumlara uygulanması, analiz ve sentez etme, problem çözme... şeklinde düşünmek gerekir (Ergün, 1989:115).

Sanayi toplumunda ön planda olan "maddi" ürünler yerine, bilgi toplumunda, bilişim teknolojisi sayesinde bilgi üretimi önem kazanacaktır. Böylece bilgi toplumunun sürükleyici gücü bilişim teknolojisinin ürünü olan bilgidir (Erkal, 1998:96). Sanayi toplumlarında esas üretilip pazarlanan sanayi malları olduğu halde, günümüzde esas değerli olan bilginin üretilip pazarlanmasıdır. Bilgi, en değerli ekonomik meta haline gelmiş; işlenmiş bilgi daha pahalıya satılır olmuştur. Sanayi toplumundaki işçi sınıfı bu toplumda giderek küçülmekte, onun yerine -henüz yeni bir ad verilmeyen ve hizmetler sınıfının içinde sayılan- bilgi toplayan ve işleyen sınıf geçmektedir. Bu sınıf içinde bilgisayarlılar, öğretmenler, yöneticiler, muhasebeciler, bankacılar, memurlar, avukatlar, teknik elemanlar gibi bilgi üretici ve kullanıcı kesimin rolü artmaktadır (Ergün, 1996:181).

Hangi ülke olursa olsun bir ülkenin geleceği temelde çocuklarına verilen eğitimin türüne bağlıdır. Eğitim, toplumların kalkınmasında önemli ve etkin bir faktör ve bu gelişimin temel ölçülerinden birisidir. Eğitim, çocuklara geçmişlerini sunmakta, şimdiki zamanın oluşturulmasında ortaklaşa çalışmalarını sağlamakta ve geleceği iyileştirmek için onları nitelikli hale getirmektedir (Elsayed, 1997:61). Öğrenmeyi öğrenme, bilgi toplumunda yaşamın bir gereğidir. Bugün öğretmenlerin öğretmenlik eğitiminde aldıkları bilgiler 5 yıl gibi bir zaman içerisinde eskimiş duruma düşmektedir. Çünkü, bütün disiplinlerin bilgi tabanları, kullandıkları yöntem ve araçlar kısa zaman içerisinde büyük değişime uğramaktadır. Okulun öğrencilerine kazandırabileceği en önemli şey öğrenme istek ve arzusunu yaratmaktır (Özden, 1999:102). Bu istek ve arzuyu yaratmak ve çocuklara iyi eğitim vermek için, onların iyi öğretmenleri olmalıdır. Herhangi bir eğitim sisteminde temel eğitim aşamasındaki öğretim sürecinin etkinliğini belirleyen öğretmendir. Eğitim için sürekli olarak sağlanan tüm teknolojik kolaylıklara rağmen öğretmen; eğitimde temel unsur idi ve hâlâ da öyledir (Elyased, 1997:61). Bu yönüyle öğretmen, bilgi toplumu olmanın da etkisiyle bilgiyi kullanıcı rolü yanında bilginin edinilmesine rehberlik yapan bir kimse olduğundan hem öğretmenin hem de öğretmenlik mesleğinin eğitim sürecindeki yeri gün geçtikte önem kazanmaktadır.

salih zeki genç

Öğretmenin yapacağı etkinliklerle katkıda bulunacağı eğitim sistemi, toplumda yer alan diğer sistemlerin temel taşı oluşturur. Ancak öğretmenlerin rolleri ile sorumlulukları sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerinin yapısına göre ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilir. “ Örneğin İngiliz, Fransız ve İspanyol öğretmenler arasında yapılan karşılaştırmalar, bu öğretmenlerin kendilerine ait rolleri ve sorumlulukları algılayış şekilleri arasındaki farklılıkları gösterir. Örneğin Fransız öğretmenler; çocukların pastoral bakımına; sorumluluklarından galiba, İngiliz meslektaşlarından daha az yer vermektedirler. Diğer taraftan, İspanyol öğretmenler; kendilerini, yerel halkları için daha çok sorumlu ve eğitim sürecinde, kendilerini çocuklarla ve halkla çalışıyor gibi görmektedir. Dünyanın başlıca bazı kültür topluluklarının ortasında bulan Türkiye: sahip bulunduğu ayırt edici kültürü ve coğrafyaya bağlı özel yeri itibarıyla, belki de bu değişmelerin bazısını görebilmek için, iyi bir konumda olabilir” (Calderhead, 1997:15).

Öğretmenlik Mesleği

Öğretim, bir iş, uğraşı alanı olarak ortaya çıkınca, öğretmenlik mesleği doğmuştur. Öğretimin bir meslek olup olmadığı uzun süre tartışılmıştır. Sonunda öğretmenliğin kendine özgü bir meslek olduğu, bir meslekte bulunması gereken her türlü özelliklere sahip olduğu konusunda anlayış birliğine varılmıştır (Tezcan, 1996:278).

Meslek kategorileri içinde öğretmenlik nicel yönden ağırlıktadır. Eğitim hakkının seçkin kesimlerin tekelinden çıkması ve bu hakkın demokratik düşünceye paralel olarak kitlelere tanınması okulları ve öğretmenleri ön plana çıkarmıştır. Her toplumda öğretmenliğin meslek olarak algılanması eğitimin devlet tarafından üstlenilmesiyle birlikte genişleyerek kabul görmesine neden olmuştur (Tatlidil, 1993:51).

Öğretmen mesleği ile ilgili bilgi sahibi olması için bireyler öğretmenlik bilgisi veren bir öğretimden geçer. Fakat sadece bilgi, iyi bir öğretmen olabilmek için yeterli koşul değildir. Öğretmenliğin ayrıca bir sanat yönü vardır. Fakat öğretmenin bu yönünün önemi giderek azalmakta ve bilgili olma yönü önem kazanmaktadır (Tezcan, 1996:279).

Eğitimin nitelikli olmadığı bir ülkede mükemmellik olamaz. Aynı şekilde eğitimdeki mükemmellik pek çok faktöre bağlı olmakla birlikte temelde öğretmenlerin nitelikli olmasına bağlıdır. Nitekim Özdemir ve Yalın'ın öne sürdükleri görüş böyle bir yargıyı desteklemektedir: Programlar

salih zeki genç

değiştirilebilir, daha fazla araç-gereç alınabilir, fiziksel çevre yenilenebilir, okul saatleri uzatılabilir, fakat nitelikli öğretmenler olmadan değişiklikler istenilen etkiyi yaratamaz (Özdemir; Yalın, 1998:11).

Eğitim sisteminin en önemli unsuru öğretmendir. Eğitim sisteminin başarısı onu yürütecek olan öğretmenlerin niteliklerine bağlıdır. Hiç bir eğitim sistemi onu işletecek personelin üzerinde hizmet üretemez yargısından hareketle bir okul ancak sistemi işletip uygulayacak olan öğretmenler kadar iyidir denilebilir.

Bunun içindir ki öğretmen her toplumda insan yetiştirme düzeninin vazgeçilmez unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün "davranış mühendisi" olarak adlandırılan öğretmenin kaliteli bir şekilde yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden günümüzde hemen her ülkenin eğitimle ilgili sorunlarının başında öğretmen eğitimi gelmektedir. Böyle bir gerçeğe örnek olması bakımından McNeil'in de belirttiği gibi Amerika Birleşik Devletlerinde mevcut öğretmen yetiştirilmesi ile ilgili reform literatürünün çoğu; gelecekteki öğretmenlerin rolü, öğretme ile ilgili araştırmanın yürütülmesi ve öğretmen eğitimi ile ilgili modeller önerir. Tipik olarak bu literatür öğretmenin soyutlanmış bir sınıfta ders verme hususundaki rolünü genişletmektedir. Bu genişletilmiş açığa; müfredat programı, personel istihdamı ve kaynakların kullanımı ile ilgili kararlara okul çapında katılım dahildir(McNeil, 1997:34). Bu özellikler öğretmenin bilgi toplumundaki yerini daha da önemli hale getirmiştir.

Bilgi Toplumunda Öğretmen Eğitimi

Geçmişten günümüze toplumların yapısı hangi özelliklere sahip olursa olsun bu özellikler içinde öğretmen eğitimi ile ilgili planlama ve uygulamalar süregelmiştir. Bu eğitimle kazandırılacak bilgi ve beceriler temel noktalarda aynı olmakla birlikte bilginin yapısında meydana gelen değişikliklere paralel olarak ayrıntılarda değişmelere yol açmıştır. Bu değişmeler öğretmenin eğitim-öğretim sürecindeki rolüyle açıklanmaktadır. Bilgi toplumunun gereklerini yerine getirecek insan gücünü yetiştirmek üzere öğretmen eğitiminin veriliş biçiminde değişiklikler olmalıdır.

Bilgi toplumunun itici gücünün "bilgi" olduğu; nitelikli insanın bilginin üretilmesinde, kullanılmasında aktif olacağı, nitelikli insanın nitelikli bir eğitim ile gerçekleştirilebileceği ve nitelikli eğitimin de nitelikli öğretmen gerektirdiği bugün hemen herkes tarafından kabul edilmektedir.

salih zeki genç

XXI. yüzyıl içerisinde öğretmen eğitiminin nasıl bir şey olacağı düşünüldüğünde, açıkçası eğitim ile ilgili uygulamalar içerisindeki büyük farklılıklardan ve benzerliklerden ve eğitim sisteminin kültürel kökenlerinden haberdar olmamız zorunlu olup; okulların, öğretmenlerin ve öğretmen eğitiminin bütün dünyada aynı olduğunun yada bir eğitim sistemi için uygun olan değişikliklerin, bütün diğer eğitim sistemlerine genelleştirilebileceğinin farz edilmesi bir hata olur. Örneğin; Kuzey Amerika için uygun olanın, Doğu Avrupa'daki, bağımsız yeni ülkelere transfer edilmesi, aktarılması çok zor gözükmetedir (Calderhead, 1997:15).

Dinamik ve hızlı değişen dünyamızda okullar ve öğretmenler, ailenin ve iş hayatının değişen yapılarından, değerlerin değişmesinden, bilgi patlamasından, yeni teknolojilerden, evrenselleşme ve çok kültürlülüğten kaynaklanan ve artan, değişen yeni sorumluluk ve görevler ile karşı karşıya kalmışlardır (Buchberger, 1995:11). Bu hızlı değişimlerin yaşandığı dikkate alındığında, öncelikle öğretmenlerin değişmeye açık olarak yetiştirilmeleri zorunluluğu gündeme gelmektedir. Zaten gelişmiş ülkelerde de eğitim alanına yapılan yatırımların etkili olması ve başarılı sonuçlar verebilmesi için sürdürülen çalışmaların önemli bir bölümünün öğretmen eğitimi konusu üzerinde odaklaştığı görülmektedir (Kıncal, 1999:29).

Yeni eğitim teknolojileri, öğrenme-öğretme sürecine çok önemli katkılar getirmektedir. Bilim evreni hızla büyüyüp gelişmekte, yeni bilim dalları, yeni disiplinler ortaya çıkmaktadır. Bilim evrenindeki bu hızlı değişme, eğitim programlarının içeriğinin de değişmesini gerektirmektedir. Bu değişime bağlı olarak öğretmenlerin yetiştirilmesinde yeni politikaların geliştirilmesi gereklidir. Diplomaların, pasaport gibi 3-5 yıl süreyle geçerli olabileceği, sistemli ve yeni bir eğitim programından geçmeden mesleki kimliğin gereklerinin yapılabilmesinin mümkün olmayacağı 2000'li yıllarda öğretmen kavramına "Bilgi Kuramı"nın sebep-sonuç ilişkileri açısından yeniden bakılması kaçınılmaz olmaktadır (Bilgen, 1998:62).

Günümüzde bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yarattığı gereksinimler ve sosyal ve ekonomik alanlarda oluşan yeni koşullar karşısında eğitimde geleneksel işgören rolünün gözden geçirilmeye ve geliştirilmeye ihtiyaç olduğu yaygın biçimde kabul görmektedir. Gerçekten de eğitimde bugün süreçlerin insangücü boyutunda yeni işbölümünden kaynaklanan görevlerin çeşitlenmesi olgusu söz konusudur. Alanda sınıf ve ders öğretmenliği kavramına dayalı çeşitli görevler için tek formasyonlu geleneksel uygulama son bulmakta; bunun yerine meslekte hiyerarşik yapılanma ve uzmanlaşma çağdaş bir yaklaşım olarak gelişmekte ve süreçlerdeki işlevler

salih zeki genç

farklılaşmaktadır. Örneğin, öğretmenin geleneksel bilgi aktarma işlevi, süreçleri planlama, organize etme, yönetme ve denetleme yönünden değişmektedir. Süreçlerde işgören temel bir etkileşim değişkeni olarak çok boyutlu bir nitelik kazanmaktadır (Alkan; Hacıoğlu, 1997:12-13). Eğitim süreçleri ile ilgili yapılacak planlama, yönetme ve denetleme açısından öğretmenin görevlerinden biri de bu sürecin önemli bir boyutunu ilgilendiren öğrenciler üzerindeki görüşleri ve onlarla olan etkileşimleridir. Böyle bir gerçek, bilgi toplumunda öğretmenin bilgi edinme yollarını kazandırmada öğrenciler üzerinde yapmış olduğu gözlemler ve bu gözlemlerle ilgili değerlendirmelerine dayanır. Bu değerlendirmelerle ilgili öğrencilerin kimi özellikleri yönünden düşünce biçiminin nasıl olması gerektiğini niteleyen bir örnek vermek gerekirse; "Öğretmenler on yaşındaki bir çocuğun ana babasını görüşmeye çağırdıklarında, genellikle şöyle derler: "Oğlunuz Jimmy'in çarpım tablosu üzerinde çalışması gerekiyor. Çok geri durumda". Şunu söyledikleri pek olmaz: "Kızınız Mary, zaten iyi yaptığı bir şeyi daha iyi yapabilmek için, yazı yazma konusuna çok daha fazla ağırlık vermeli". Ancak, bilgi toplumunda, öğretmenler şöyle demeyi öğrenmek zorunda kalacaklardır: "Oğlunuz Jimmy ya da kızınız Mary'ye çok daha fazla yazı alıştırmaması yaptıracağım. Çocuğun yeteneği var ve bu yeteneğin geliştirilip ilerletilmesi gerekir" (Drucker, 1994:242).

Çünkü önümüzdeki yıllarda bilgiye ulaşma yollarının ve karmaşık sistemler içinde insana faydası olacak temel ve doğru bilgilerin alınıp işlenmesi, eğitimin özünü teşkil edecektir (Ergün, 1998:4). Bu bağlamda öğretmenin "bilgi kaynağı" olma yeterliliğini, büyük ölçüde, bilgisayar ve benzeri eğitim teknolojilerine bırakması, bilimin ürününden çok süreçlerini örnekleyebilir olması ve özellikle çağın gerektirdiği tutumların öğrencilere kazandırılması bakımından eğitim ortamında doğru örnekler sunarak, öğrenim yaşantıları oluşturması, temel görevi olacaktır (Bilgen, 1998:62). Diğer taraftan eğitim teknolojilerindeki gelişmelere dayalı olarak öğretmenin yükü azalmakta gibi görülebilir. Ancak öğrencileri bireysel özelliklerine uygun olarak yönlendirme ve karşılaştıkları problemleri giderme aşamasındaki sorumlulukları giderek artmaktadır.

Bilgi Toplumu Öğretmenin Özellikleri

Şüphesiz öğretmenlerin rolleri, eğitimi etkileyen bilgi, teknoloji ve sosyal değerlere göre sürekli bir değişim göstermektedir, gösterecektir de. Bunu toplumların her bir evresinde görmek mümkündür. Bilgi toplumunda

salih zeki genç

da öğretmenin bu değişimlerden aşırı derecede etkilendiğini ve kendini ona göre düzenlemek zorunda olduğunu görüyoruz. Bu yüzden bu bölümde mevcut değişme ve gelişmelere göre bilgi toplumu öğretmenin özellikleri üzerinde durulacaktır.

Öğretmen;

- Çağdaş eğitim teknolojilerini en iyi şekilde kullanabilen,
- Bilgi toplumunda bilgisayar kullanmayı, onun ana çalışma ilkelerini ve ona küçük şeyler yaptırabilmeyi öğrenen, (Ergün, 1989:115)
- Kendi uzmanlık konusundaki bilgiye hakim olmanın yanında, o dönemde geçerli olan bilgisayar işletim sistemini (MS-DOS-UNIX, UNISYS, OS-2 gibi) ve öğretim seviyesine göre Logo, Basic, Pascal veya C dillerini bilmesi gereken, (Ergün, 1989:115)
- Bilgisayar aracılığıyla çocuğun en kısa yoldan en sağlam bilgilere nasıl ulaşacağını ve nasıl doğru yorumlayacağını rehberlik yaparak öğreten kimsedir (Ergün, 1998:4).

Bu özelliklerin bilgi toplumu öğretmenlerinde bulunması gerektiği hakim görüşü kabul edilmekle birlikte; öğretmenlerin öğrencileri bireysel özelliklerine uygun olarak yönlendirme ve karşılaştıkları problemleri giderme aşamasındaki yükümlülüklerinin arttığı görülmektedir. Nitekim Kıncal'ın öne sürdüğü görüş bu yargıyı desteklemektedir: Bilgisayarlar öğretmeni devreden çıkartmamakta, belki de önemini daha da arttırmaktadır. Böylece öğretmenlerin öğrenme ve öğretim muhtevasının organizasyonu hususunda daha fazla sorumluluklar almaya başladıkları dikkati çekmektedir (Kıncal, 1999:36).

Yukarıdakilere ek olarak öğretmen;

- Bilgi taşıyıcı ve aktarıcı değil, bilgi kaynaklarına giden yolları gösterici, kolaylaştırıcı birer eğitim lideri olan ve eğitim kurumlarında yalnızca yaptığını doğru yapan değil, doğru olanı yapan insanlar yetiştiren, (Schlechty, 1991:41-42)
- Öğrencilerini pasif veri toplayıcı olarak değil, aktif anlam yükleyici, bilinçli fertler olarak gören, (Dede, 1992:112)

salih zeki genç

- Sürekli değişen rol beklentilerine cevap verecek; öğrenme teorilerini, öğretim yöntemlerini ve programı devamlı sorgulayıp yeniden tasarımıyacak niteliklere sahip olan, (Dede, 1992:112)
- Mesleğinin temel görevlerinden birisi öğrencilere sadece bilgi vermek değil aynı zamanda öğrencileri; edindikleri bilgi yığınlarını nasıl kullanacakları, çeşitli bilgiler arasında seçimi ne şekilde yapacakları ve aydın bir kimse olarak bu seçimlerini nasıl kullanacakları hususunda da eğitmek olan ve çocuklara ve gençlere multimedyaı yararlı bir şekilde nasıl kullanacaklarını öğretebilen, (McNeil, 1997:40)
- Modern çağın getirdiği tehlike ve güçlükleri ortadan kaldırma yada en aza indirme beklentisi, yeni bir öğretmen tipini gerektirdiği için her zamankinden fazla basiretli ve bilgili, insan haklarına yapılan birçok tecavüzlere karşı özgürlüğü, eşitliği ve kardeşliği savunmaya hazır olan ve başkalarını bu haklar hususunda ikna etmek için çok derin bir insan görüşüne sahip bulunan, (Biller, 1997:49)
- Öğrenciler açısından okullaşmanın odağı, öğretmeden öğrenmeye; olguların pasif bir şekilde edinilmesinden çok sorunlarla ilgili düşüncelere aktif katılmaya geçişi gerektirdiği için bu geçişin yapılabilmesinde önemli bir temsilci olan, (Pak, 1997:93)
- Kendi çabalarıyla olduğu kadar öğrencilerinden de öğrenebileceği şeyler göz önüne alınarak aynı zamanda öğrenen bir kimsedir.

Yukarıdaki özellikler doğrultusunda bilgi toplumunda geleneksel beceri kazandırıcı değil yüksek düzeyde düşünme ve sentez yapabilmeyi ön plana çıkaran öğretmene ihtiyaç vardır. Ayrıca bilgi teknolojileri ile ilgili kaynakları kullanabilme becerisine sahip olan öğretmen 21. yüzyılın öğretmeni olarak ortaya çıkacaktır. Bu yüzden bilgi toplumu öğretmeni, bilgi toplumunu ve bunun kaçınılmaz örgütlerini global düzeyde algılayabilecek şekilde yetiştirilmelidir.

Sonuç

Her yönüyle değişen ve gelişen dünyamızda diğer bütün kurumlarda olduğu gibi eğitim kurumlarında da bu değişme ve gelişmelere paralel olarak hızlı bir süreç yaşanmaktadır. Okul eğitiminin temel unsurlarından olan öğretmenin de bu değişme ve gelişmelerden etkilenmesinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bilginin hızla arttığı günümüzde bunun aktarılması ve yeni nesillere kazandırılması daha da bir önem arz

salih zeki genç

etmektedir. Bu yüzden öğretmen eskiden olduğu gibi öğretimi organize eden, yöneten, denetleyen ve kendi bildiklerini öğrencilere aktaran değil; bilgi kaynaklarına giden yolları gösterici, kolaylaştırıcı olan, kısacası "öğrenmeyi öğreten" bir rehber olmalıdır.

Bilgi toplumunun itici gücü olan "bilgi"nin üretilmesinde, kullanılmasında ve pazarlanmasında etkin rol oynayan öğretmenin öncelikle değişmeye açık olarak yetiştirilmesi gerekmektedir. Bugün gelişmiş ülkelerin hemen hepsinde eğitim alanına yapılan yatırımların etkili olması ve başarılı sonuçlar verebilmesi için sürdürülen çalışmaların önemli bir bölümünün öğretmen eğitimi konusu üzerinde odaklaştığı görülmektedir. Nitekim bununla ilgili Turhan'ın öne sürdüğü görüş de böyle bir yargıyı desteklemektedir: Gerçekte bugün bütün uygar ulusların eğitimcileri gibi fikir adamları da okulun öğretmen demek olduğuna; onun yerini ne müfredat programlarıyla, ne kitaplarla, ne disiplin veya herhangi bir araçla tutmanın mümkün olmadığına kanaat getirmiş bulunmaktadır. Bu nedenle öğretmeni hesaba katmayan hiçbir eğitim reform planının başarılı olmasına ihtimal verilmemektedir (Turhan, 1964:103).

Kaynakça

- Alkan, C.; Hacıoğlu, F. **Öğretmenlik Uygulamaları**, Alkım Yayınevi, Ankara:1997.
- Avcı, Nabi ve Diğerleri. **Enformasyon Toplumu ve Eğitim Sistemlerine Etkileri**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara:1989.
- Bilgen, Nihat. "Öğretmen ve Eğitimi", **Milli Eğitim**, Milli Eğitim Basımevi, Sayı:137, İstanbul:Ocak-Şubat-Mart 1998.
- Billar, Karlheinz. "Sosyal Felsefeci Olarak Yirmibirinci Yüzyılın Öğretmenleri", **Uluslararası Dünya Öğretmen Eğitimi Konferansı (27 Ağustos-2 Eylül 1995)**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara:1997.
- Buchberger, Friedrich. "Avrupa Konseyi Ülkelerinde Öğretmen Eğitimi Politikaları ve Modelleri", **Avrupa Konseyi Ülkelerinde Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Modelleri Toplantısı (21-26 Eylül 1992, İzmir)**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara:1995.
- Calderhead, James. "Öğretmenlerin Uzmanlığının Tanınması ve Geliştirilmesi, 21.y.y'ı Bekleyen Sorunlar" **Uluslararası Dünya Öğretmen Eğitimi Konferansı (27 Ağustos-2 Eylül 1995)**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara:1997.
- Celkan, Hikmet Y. "**Eğitim Sosyolojisi**" Eğitim Fakültesi Basımevi (3.Baskı), Erzurum:1993.
- Dede, Christopher J. "Education in The Twenty-First Century" in **The Annals**, Volume 552, July 1992.

salih zeki genç

- Drucker, Peter F. **Yeni Gerçekler** (Çev. Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara:1994.
- Elsayed, Magda M. "Yirmibirinci Yüzyılda Öğretmenin Rolü Konusunda Geleceğe Yönelik Bir Bakış Açısı", **Uluslararası Dünya Öğretmen Eğitimi Konferansı (27 Ağustos-2 Eylül 1995)**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara:1997.
- Ergün, Mustafa. "Bilgi Toplumunda Öğretmen Yetiştirme", **Milli Eğitim**, Milli Eğitim Basımevi, Sayı:138, İstanbul:Nisan-Mayıs-Haziran 1998.
- Ergün, Mustafa. **Eğitim Felsefesi**, Ocak Yayınları, Ankara:1996.
- Ergün, Mustafa. "Eğitimde Bilgisayarların Kullanılması Zorunluluğu ve Programların Yeniden Düzenlenmesi", **Eğitim Bilimleri Sempozyumu, İnönü Üniversitesi (15-17 Haziran 1989 Malatya)**, İstanbul:1990.
- Erkan, Hüsnü. **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Yayınları (4.Baskı), İstanbul:1998.
- Fichter, Joseph. **Sosyoloji Nedir?** (Çev. Nilgün Çelebi), Atilla Kitabevi, Ankara:1996.
- Kıncal, Remzi Y. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Eser Ofset (2.Baskı), Erzurum:1999.
- Kıncal, Remzi Y. "Ülkemizdeki Kültürel Değişmeler ve Eğitim". **Milli Kültür Dergisi**, Sayı:79, Aralık,1990.ss.74-75.
- McNeil, John D. "21 inci Yüzyılın Öğretmen Eğitimi", **Uluslararası Dünya Öğretmen Eğitimi Konferansı (27 Ağustos-2 Eylül 1995)**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara:1997.
- Özdemir, S.Yalın H.İ. **Her Yönüyle Öğretmenlik Mesleği**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara:1998.
- Özden, Yüksel. **Eğitimde Yeni Değerler**. Pegem Yayıncılık, (2.Baskı) Ankara,1999.
- Pak, Dok-Kyu. "Gelecek Yüzyıllar İçin Öğretmen Eğitimi Modelleri", **Uluslararası Dünya Öğretmen Eğitimi Konferansı (27 Ağustos-2 Eylül 1995)**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara:1997.
- Schlechty, Philip C. **Schools for the Twenty-First Century**, Third Printing, Jossey-Bass Inc. San Francisco:1991.
- Sezal, İ.; Erkan, S. "XXI. Yüzyıl Öğretmeni", **Uluslararası Dünya Öğretmen Eğitimi Konferansı (27 Ağustos-2 Eylül 1995)**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara:1997.
- Tatlıdil, Ercan. "Toplum Eğitim ve Öğretmen, Öğretmen Adayları Üzerine Yapılan Bir Araştırma", **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları**, İzmir:1993.
- Tezcan, Mahmut. **Eğitim Sosyolojisi**, Feryal Matbaası (10.Baskı), Ankara:1996.
- Toffler, Alvin, **Şok** (Çev.Selami Sargut), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul:1974.
- Turhan, Mümtaz. **Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri**, İstanbul:1964.
- Whitaker, Patrick. **Managing to Learn**, Cassell Villiers House, London:1995.